

IN MEMORIAM BENDA KÁLMÁN

Súlyos veszteség érte folyóiratunkat, elhunyt Benda Kálmán, aki 1967 óta volt tagja a Hadtörténelmi Közlemények szerkesztő bizottságának. Halála nem csak a család és a magyar történelemtudomány, de lapunk nagy vesztesége is, hiszen személye és tevékenysége az utóbbi harminc év során összeforrott a Hadtörténelmi Közlemények történetével. Nem csupán a XV–XVIII. század, a közvetlenül a szakterületéhez tartozó korszakok hadtörténelmével kapcsolatos írások avatott bírálójaként tarthattunk Őt számon, hanem olyan szakértőként is, akinek tanácsai, javaslatai mindenkor nélkülözhetetlenek voltak folyóiratunk szerkesztése és megjelentetése során.

Az 1913. november 27-én Nagyváradon született Benda Kálmán az idősebb nagy történész generáció egyik utolsó tagja volt. Széles körű műveltségét és imponálóan sokoldalú szakmai tudását a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen, valamint Bécsben és Berlinben (1932–1936), illetve Párizsban (1937–1938) folytatott tanulmányai során szerezte. Első nagyobb, s mindjárt átütő sikert eredményező munkája Bocskai Istvánról jelent meg 1942-ben, melyet a magyar jakobinusokról (1952–1957), a XVI–XVII. századi magyar rendi ellenállásról (1984) írott fő művei követték, illetve a moldvai csángók okmánytárának sajtó alá rendezése (1989). Történetírói tevékenységét további mintegy ezer kisebb-nagyobb, nyomtatásban megjelent műve fémjelzi.

A közismert és nagy jelentőségű történetírói életmű mögött – és ezt már kevesebben tudják – egy, az élettől súlyos méltánytalanságokat is elszenvedett sors állt. Az 1950-es évek törvénytelen ségégei Benda Kálmánt sem kímélték: 1949-ben megfosztották történettudományi intézeti állásától, s nem csak a publikáció lehetőségét vonták meg tőle, de évekig állást sem kaphatott. Végül a Dunamelléki Református Egyházkerület alkalmazta levéltárosként 1953-tól. 1957-ben ugyan visszavették a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetébe, a hatalom részéről megnyilvánult politikai és ideológiai bizalmatlanság azonban soha nem múlt el a vallási alapon álló és nemzeti gondolkodású Benda Kálmánnal szemben.

Tudását, eredményeit mindazonáltal egyre kevésbé negligálhatta a „puhuló diktatúra”. Hetvenévesen végül is osztályvezetővé, majd tudományos tanácsadóvá nevezték ki.

Az igazi elégtételt mégis csak a rendszerváltás hozta meg a számára. 1990-ben szinte egyidejűleg választották meg a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat alelnökévé, a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Bizottságának, majd a Magyar Történészek Világszövetségének és a Nemzetközi Történettudományi Bizottság Magyar Nemzeti Bizottságának elnökévé. 1991-ben a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja lett.

Az újabb és újabb megtiszteltetéseket Benda Kálmán ugyanolyan szerénységgel fogadta, mint amilyenel korábbi meghurcoltatásait elhallgatta – és töretlen energiával folytatta a számára mindent jelentő szakmai munkát.

E tekintetben csupán egy területet szeretnénk kiemelni, amely a Hadtörténelmi Közleményekkel is szorosan összefügg. Benda Kálmán azon tudósok közé tartozott, akik a történelemtudomány művelését nem öncélnak tekintették, illetve annak eredményeit közérthető formában, a széles közönség épülésére, műveltségének emelésére *kívánták és tudták* is felhasználni. E felfogásból kiindulva állt élére az újra kibontakozó népfőiskolai mozgalomnak, amelynek már a bölcsőjénél is ott állt az 1930-as években, s volt évtizedekig résztvevője, vezetője a rádió történelmi ismeretterjesztő műsorainak.

A Hadtörténelmi Közlemények szerkesztő bizottságának tagjaként Benda Kálmán nem csak a tudományosság kritériumai felett őrködött szigorúan, hanem mindenkor súlyt fektetett arra, hogy a megjelenő írások egyúttal közérthetőek is legyenek, s így közművelődési feladatokat is betölthessenek.

E kettős cél megvalósítása bizony sokszor nem könnyű történetírói feladat. Az ezirányú szüntelen törekvésre viszont immár a Benda Kálmán iránti kegyelet is kötelez bennünket.

A szerkesztőség